

**INTERNATIONAL JOURNAL OF
EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES**

IJEMS

REFEREED JOURNAL

YEAR: 3, (JULY 2025) ISSUE: 2

ISSN: 2980-2350

15/07/2025

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

Editör
Mehmet TATAROĞLU

Kapak Tasarımı
Nihat YALDIZ

Mizanpaj, Yazım ve Teknik Editörler

Doç. Dr. Ömer Faruk KADAN

ISSN NO: 2980-2350
Yayın Tarihi: 15 Temmuz 2025

Doi No
<https://zenodo.org/badge/DOI/10.5281/zenodo.10561960.svg>

License
Creative Commons Atıf 4.0 Uluslararası

İletişim:
+90 552 592 21 61
e – posta:

doguakdenizarastirmaları1@gmail.com
Web Adres: www.tarihburada.com

Note: All kinds of administrative, academic and legal responsibilities of the articles belong to the article authors.

PURPOSE AND SCOPE

International Journal of Eastern Mediterranean Studies is an international peer-reviewed academic journal published three times a year (January-June-December) starting from January 2024. The journal may also publish a special issue once a year. The journal is an academic journal and aims to share qualified research and review articles in all fields of History and Literature, as well as Social - Cultural Studies, with the scientific world.

The special purpose of the International Journal of Eastern Mediterranean Studies is to highlight articles related to master's and doctoral studies completed in the field of History, unlike other journals published in our country.

Its general purpose is to promote newly completed master's and doctoral studies and to organize science conversations that will highlight priority information that will enable them to participate in scientific life, and to publish these conversations on the website www.tarihburada.com.

Our magazine is a digital publication and is not in print.

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

EDITORIAL BOARD	
Abay Kabakbayevich DUISEN BAYEV	Kazakistan
Abdulqodir TOSHQULOV	Özbekistan
Adem ÇALIŞKAN	Türkiye
Ahmet Haşimi	Türkiye
Ali TOPÇUK	Azerbaycan
Arpad HORNYAK	Macaristan
Ateş AHMETLİ	Almanya
Aynur KHUZHAKHMETOV	Başkurdistan
Ayşe ZAMACI	Türkiye
Bahar Bahriddinovna TÖRAYEVA	Özbekistan
Bekezhan A. AKHAN	Kazakistan
Ercan YÜCEL	Türkiye
Evangelia BALTA	Yunanistan
Galip SAYILOV	Azerbaycan
Gulnoz KHALİYEVA	Özbekistan
Gülniz SATTAROVA	Özbekistan
Gülşen EMİNOVA	Azerbaycan
Haydar ÇORUH	Türkiye
Hüseyin BEYOĞLU	Irak
Igor Viktorovich TURİTSYN	Rusya
İlhami YURDAKUL	Türkiye
Kakajan JANBEKOV	Türkmenistan
Mehmet Yaşar ERTAŞ	Türkiye
Metin Ziya KÖSE	Türkiye
Moslem SARBAST	Macaristan
Muhtar MIROV	Kazakistan
Murat ULUSKAN	Türkiye
Naile HÜSEYNOVA	Azerbaycan

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

Necat KEVSEROĞLU	Irak
Nihat YALDIZ	Türkiye
Nübar HAKİMOVA	Azerbaycan
Obidjon SOFİYEV	Özbekistan
Oktaj HASANİ	Kosova
Radık GALİULLİN	Tataristan
Rahimmammet KÜRENOV	Türkmenistan
Redzeb SKRİJELJ	Serbia
Roza Zh. KURMANKULOVA	Kazakistan
Sanobar TO'LAGANAOVA	Özbekistan
Selim BEZERAJ	Kosova
Seyfeddin RZASOY	Azerbaycan
Svetlana Petrovna ANZOROVA	Rusya
Ülkü ÇALIŞKAN	Türkiye
WANG XU	Çin

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

İÇİNDEKİLER

06 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİNDE 48-60 AYLIK ÇOCUKLAR ARASINDA DEPREMİN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ	9
Cihat İSTEKLİ.....	9
BİR KENTİN HAFIZASINDA KAYBOLAN ZAMAN DEPREM, GÖÇ VE KOLEKTİF BELLEK ÜZERİNDEN ANTAKYA’NIN KÜLTÜREL SÜREKLİLİĞİ.....	23
MUSTAFA KOCAOĞLU	23

SAYIDA GÖREV ALAN HAKEMLER

Ahmet ÇAPARLAR

Hasan ATEŞ

Rahime Deniz

Mehmet Açar

INTERNATIONAL JOURNAL OF EASTERN MEDITERRANEAN STUDIES
REFEREED JOURNAL
ISSN NO: 2980-2350
YEAR: 3, VOL: 2, ISSUE: 2

DERGİNİN TARANDIĐI İNDEKLER

Bu dergideki Makaleler Avrupa BirliĐi İndeksi

OpenAIRE

<https://zenodo.org/record/8190171>

ve Index Copernicus tarafından indekslenmektedir.

Dizine eklendi

 OpenAIRE

Topluluklar

 Uluslararası Doğu Akdeniz Araştırmaları Dergisi

Detaylar

DOI

DOI [10.5281/zenodo.10166009](https://doi.org/10.5281/zenodo.10166009)

Kaynak tipi

Günlük

Yayımcı

Zenodo

Yayınlanan

Uluslararası Doğu Akdeniz Araştırmaları Dergisi,
ISSN: 2980-2350, 2023.

INDEX COPERNICUS

ICI World of Journals

ICI Journals Master List

ICI World of Papers

Sorting

Search Results

 Journal title: International Journal of Eastern Mediterranean Studies
ISSN: 2980-2350
GICID:
Country / Language: TR /
Publisher:
Deposited publications: 0 | Full text: 0% | Abstract: 0% | Keywords: 0% | References: 0%

 INTERNATIONAL STANDARD SERIAL NUMBER INTERNATIONAL CENTRE

 The Global Index for Continuing Resources

06 ŞUBAT 2023 KAHRAMANMARAŞ MERKEZLİ DEPREMLERİNDE 48-60 AYLIK ÇOCUKLAR ARASINDA DEPREMİN ETKİLERİNİN İNCELENMESİ

***Cihat İSTEKLİ**

Makale Türü: Araştırma Makalesi
Makale Gönderme Tarihi: 20.05.2025
Makale Kabul Tarihi: 15.07.2025

Atıf:

İstekli, C. (2025). "06 Şubat 2023 Kahramanmaraş Merkezli Depremlerinde 48-60 Aylık Çocuklar Arasında Deprem Etkilerinin İncelenmesi", *International Journal Of Eastern Mediterranean Studies*, Year: 3, Vol. 2, Issue. 2, p. 9-21, <https://doi.org/10.5281/zenodo.15873165>

Özet

Bu çalışmada, deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocukların davranışsal/duygusal sorunları öğretmenlerden elde edilen bilgiler doğrultusunda yaş, cinsiyet, aile gelir durumu ve kronik rahatsızlık değişkenlerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Araştırmanın örneklemini, Hatay, Aksaray, Mersin ve İstanbul'da okul öncesi eğitim kurumlarına devam eden toplam 197 çocuk oluşturmuştur. Veri toplama aracı olarak "Demografik Bilgiler ve Davranışsal/Duygusal Puanlama Formu" kullanılmıştır. Analiz sonuçları, deprem yaşayan çocukların, yaşamayan çocuklara göre depremin davranışsal/duygusal etki bırakarak sorunlu davranışlar oluşturduğu anlamlı olduğu bulunmuştur. Ancak, cinsiyet, yaş, aile gelir durumu ve kronik rahatsızlık değişkenlerinin tek başına sorunlu davranışlar üzerinde anlamlı bir farklılık yaratmadığını ortaya koymuştur.

Anahtar Kelimeler: Deprem, Hatay, Okul Öncesi Eğitim

Investigation Of Effects Of Earthquakes Centered In Kahramanmaras On 48-60 Months Old Children On February 6, 2023

Abstract

In this study, the behavioral and emotional problems of preschool children who have and have not experienced an earthquake were comparatively examined based on information obtained from teachers, considering variables such as age, gender, family income level, and chronic illness. The sample of the study consisted of a total of 197 children attending preschool education institutions in Hatay, Aksaray, Mersin, and Istanbul. The "Demographic Information and Behavioral/Emotional Rating Form" was used as the data collection tool. The analysis results revealed that children who experienced an earthquake exhibited significantly more problematic behaviors due to the behavioral/emotional impact of the earthquake compared to those who did not. However, the variables of gender, age, family income level, and chronic illness did not individually cause a statistically significant difference in problematic behaviors..

Keyword: Earthquake, Hatay, Preschool Educations

* MKÜ, SBE, Tarih Ana Bilim Dalı, Tezsiz Yüksek Lisans, 2025, cihatistekli@gmail.com, Orcid: 0009-0007-3009-2013

Giriş

Deprem gibi doğal afetler sonrası oluşan travmaların insanlar üzerinde bıraktığı davranışsal ve ruhsal etkiler özellikle Psikoloji alanında olmak üzere yoğun araştırmaların yapıldığı bir konudur. Genellikle doğal afetlerin etkilerinin çocuklar, ergen ve yetişkin kazazedelerde psikopatolojik belirtilerin ve problemlerin ortaya çıkışını tetikleyebileceği kabul edilmektedir (Miller ve Başoğlu, 1992; Rubonis ve Bickman, 1991).

Depremler, seller ve buna benzer doğal felaketler, bunları yaşayanlarda kısa ya da uzun dönemli psikolojik etkiler bırakmaktadır (Alkan, 1999).

Doğal afetler insanlar üzerinde duygusal ve davranışsal derin etkiler bırakabilmektedir. Araştırmalara göre çocuklarda en doğal afetlerden en çok yara alan grup içerisinde yer almaktadır. Çocuklar özellikle ani gelişen, yüksek sesli ve büyük yıkımlar getiren deprem gibi bir doğal afette sarsıcı korkular ve travmalar yaşarlar. Ancak kendi kontrolleri dışında gerçekleşen bu büyük doğa olaylarını anlayamazlar. Her çocuk depremden aynı şekilde etkilenmemektedir. Çocukların depremden etkilenme ve daha sonrasında verdikleri tepkiler aile içi ilişkiler, depremde kaybettiği yakınları, ailenin ekonomik durumu, çocuğun yaşı ve cinsiyetine göre değişebilir. Ayrıca çocuğun depremden sonra aldığı psikolojik ve sosyal destek depremin yaşattığı ve ilerleyen dönemde oluşturabileceği etkilerde önemli faktörleri oluşturur. Çocukların deprem felaketi karşısındaki tepkileri birbirinden farklı olabilir. Bazıları depremin hemen ardından birtakım davranış değişiklikleri gösterirken, bazıları günler, haftalar hatta aylarca hiçbir şey olmamış gibi davranıp, daha sonra problemleri davranışlar sergileyebilirler (Berument ve ark. 1999).

Okul ortamı, çocuğun diğer ortamlarda gözlenemeyen birçok davranışının ortaya çıktığı bir ortamdır. Öğretmenlerin; çocukların gelişimini, davranışlarını okul ortamında en uzun süreli ve detaylı olarak gözleyebilmeleri, onları çocuk hakkında bilgi alma konusunda en az anne-baba kadar önemli kılmalıdır. Özellikle anne-babanın gözleyemediği veya objektif olamadığı konularda öğretmenlerin gözlemleri daha da önem kazanmaktadır (Akkök, Aşkar ve Sucuoğlu, 1988). Öğretmenler, okul gibi yapılandırılmış sosyal bir ortamda aynı gelişim düzeyindeki çocuklar arasında karşılaştırma yapma olanağına da sahiptir. Okulun çocukların sosyal gelişimleri için en uygun ortam olduğu düşünüldüğünde, öğretmenlerin çocukların akademik gelişimleri kadar sosyal becerilerini de değerlendirmek için çok yararlı olabileceği düşünülmektedir. (Edelbrock ve Achenbach, 1984).

Ülkemizde 48-60 ay grubundaki çocukların deprem felaketi sonrası yaşadığı duygusal ve davranışsal değişiklikler üzerinde çok fazla çalışma bulunmamaktadır. Bu çalışmada deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çağındaki çocuklarda oluşan duygusal ve davranışsal farkları çocukların öğretmenlerinden elde edilen bulgularla karşılaştırma yapılmaktadır. Ayrıca cinsiyet, yaş grubu, aile ekonomik durumu, kronik hastalıklar gibi değişkenlerde göz önüne alınarak anlamlı sonuçlar

çıkarılmak istenmektedir. Okul öncesi çağı ilerleyen dönemlerde insanların davranışsal ve duygusal bağlamda temelini oluşturmaktadır. Bu araştırma çocukların deprem sonrası yaşadıkları travmalara karşı sosyal ve psikolojik programlar için yapılmıştır.

1. Doğal Afetlerin Çocuklar Üzerindeki Etkileri

Doğal afetler öngörülemeyen, tahrip edeceği alan ve etkileri hesaplanamayan çok sayıda can ve mal kaybına yol açan doğa olaylarıdır. Dünya’da ve ülkemizde her dönemde çok sayıda doğal afet yaşanmakta ve toplumlar üzerinde büyük etkiler, sarsıcı yaralar bırakmaktadır. Özellikle aktif fay hatları üzerinde bulunan ülkemizde her yıl çok sayıda deprem yaşanmaktadır. Söz konusu afetlerden etkilenen gruplar arasında çocuklar hassas konumdadırlar. Her yıl dünya üzerinde milyonlarca çocuk doğal afetlere maruz kalmakta ve bu afetler çocuklarda psikolojik, sosyal, davranışsal ve duygusal etkiler bırakmaktadır.

Doğal afetlerden etkilenen bireyler psikososyal, sosyo-demografik, sosyoekonomik ve sosyo-politik değişiklikler oluşturur. Psikososyal belirtiler duygu, davranış, psikofizyolojik ya da bilinç değişiklikleri ile kendini gösterir. Etkilenen çocuk ve ergen bireylerde yaş gruplarına göre değişiklik göstermek ile birlikte anksiyete ve kaygı bozukluklarından başlayarak depresyona kadar ilerleyebilen duygu durum değişiklikleri, davranış bozuklukları, psikofizyolojik tepkiler ve bilişsel değişiklikler gözlemlenebilmektedir (Yavuz ve Dikmen 2015).

Çocukların doğal afetler karşısında sergilediği davranışsal tepkiler, yetişkinlerin tepkilerinden farklı bir yapıya sahip olsa da, zaman zaman yetişkinlerin duygusal durumlarının çocuk davranışlarına yansıdığı görülebilir. Ancak her çocuğun afet sonrasında benzer davranışsal değişiklikler göstermesi beklenmez; tepkiler bireysel özelliklere ve yaşanan deneyimin niteliğine göre farklılık gösterebilir. Bu tür davranış değişiklikleri, büyük ölçüde çocuğun içinde bulunduğu gelişimsel evreyle bağlantılıdır. Erken çocukluk, okul çağı ya da ergenlik döneminde bulunan bireylerin afetlere verdikleri tepkiler, gelişimsel ihtiyaçları ve anlayış düzeyleri doğrultusunda şekillenir. Bu bağlamda, yaşa bağlı gelişim özellikleri, gözlemlenen davranışların niteliğini ve yoğunluğunu etkileyen önemli etkenlerden biridir.

Doğal afetlerin çocuk davranışları üzerindeki etkisini belirleyen unsurlar, sadece afetin kendisine değil, aynı zamanda bu afete nasıl ve ne düzeyde maruz kalındığına da bağlıdır. Örneğin, afete doğrudan tanıklık etmek, fiziksel bir kayıp yaşamak ya da güvenliğin tehdit edildiği bir ortamda bulunmak gibi etkenler, çocuğun vereceği tepkileri önemli ölçüde şekillendirebilir.

Çocukların yaş gruplarına ve gelişim düzeylerine göre sergiledikleri davranışsal tepkiler farklılık gösterdiğinden, bu farklılıkları dikkate alan yaklaşımlar geliştirmek hem eğitim hem de psikososyal destek süreçleri açısından önem taşımaktadır. Çocuklar hangi şekilde afete maruz kalmış

olursa olsun, doğal afetler çocuklarda tepkisel davranış değişiklikleri meydana getirir. Değişen yaşam koşulları ve bozulan sosyal düzen çocukların uyum sorunları yaşamasına neden olur. Erken çocukluk dönemindeki bireyler, yaşadıkları doğal afetlerin ardından sıklıkla korku, şaşkınlık ve güven eksikliği gibi yoğun duygusal tepkiler sergileyebilirler. Bu dönemde çocukların duygularını ifade etme biçimleri, çoğunlukla oyunlar, hikâyeleştirme ya da sürekli aynı konuya dair sorular yöneltme şeklinde ortaya çıkabilir. Travmatik olayların ardından bazı çocuklarda konuşma akışında bozulmalar, TSSB ya da stres kaynaklı fiziksel rahatsızlıklar da gelişebilir.

Çocuklar ve ergenler üzerinde yapılan çalışmalar, doğal afetlerin psikolojik etkilerinin oldukça çeşitli olduğunu göstermektedir. Her çocuk aynı şekilde etkilenmemekle birlikte, bazılarında travmaya bağlı duygusal ya da davranışsal tepkiler ortaya çıkabilir. Bu tepkiler arasında kaygı, mutsuzluk, uyku sorunları ve kayıp duygusuyla baş etmede güçlük gibi belirtiler yer alabilir.

Bu süreçte okul öncesi eğitim önemli bir destekleyici unsur olarak öne çıkar. Eğitim ortamlarında çocukların duygusal durumları yakından takip edilmeli, gerektiğinde psikolojik destek sunulmalıdır. Rehberlik hizmetlerinin eğitimle bütünleşik biçimde yürütülmesi, çocukların yaşadıkları olumsuz deneyimlerle baş edebilmelerine katkı sağlar.

2. Araştırmanın Modeli

Bu çalışmada öğretmenlerden öğrencilerine yönelik duygu ve davranışlarını anket üzerinden puanlayarak yapılan nedensel karşılaştırma modeli kullanılmıştır.

3. Araştırma Grubu

Bu çalışma Hatay, Aksaray, İstanbul ve Mersin illerinde yürütülmüş olup, 12 öğretmenden elde edilen bilgilerle toplamda 197 çocuk araştırmayı oluşturmuştur. Araştırmaya katılan öğretmenlerin mesleki deneyimleri ortalama 8 yıldır. Araştırmaya katılan çocuklara ilişkin demografik veriler Tablo 1’de yer almaktadır.

Tablo 1: Araştırmaya Katılan Çocukların Demografik Bilgileri

Kişisel Bilgiler	Tür	n	%
Cinsiyet	Kız	100	51
	Erkek	97	49
	Toplam	197	100
Yaş	48 Ay	30	15
	60 Ay	167	85
	Toplam	197	100

Aile Geliri	Düşük	17	9
	Orta	140	71
	İyi	40	20
	Toplam	197	100
Kronik Hastalık	Var	6	3
	Yok	191	97
	Toplam	197	100
Deprem Deneyimi	Evet	114	58
	Hayır	83	42
	Toplam	197	100

Yapılan araştırmaya 100 kız (%51) ve 97 erkek (%49) okul öncesi öğrencisi katılmıştır. Araştırma grubunun içerisinde 114 (%58) çocuk depremi bizzatı yaşamış, 83 çocuk (%48) ise yaşamamıştır. Çocukların yaşları 48 ay grubu 30 (%15), 60 ay grubu 167 (%85) olduğu görülmüştür. Çocukların aile gelirlerine bakıldığında ise 17 (%9) düşük gelirli, 140 (%71) orta gelirli, 40 (%20) iyi gelirli olarak görülmektedir. 6 (%3) çocuğun kronik rahatsızlığı bulunurken, 191 (%97) çocuğun kronik rahatsızlığı bulunmamaktadır.

4. Verilerin Toplanması

Araştırmanın verileri aşağıdaki süreç izlenerek toplanmıştır: 23 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremleri yaşayan çocuklar üzerinde depremin yarattığı davranışsal ve duygusal etkileri ölçmek için deprem yaşamış ve yaşamamış çocukların öğretmenlerine ölçme araçları uygulanmıştır. Araştırma depremin üzerinden 2 yıl sonra yapılarak depremin yarattığı uzun süreli etkiler incelenmiştir. Deprem bölgesi olan Hatay'da bulunan bir anaokulunda 7, Aksaray, İstanbul ve Mersin'de okul öncesi öğretmenliği yapan 5 öğretmene bilgi verilerek araştırmanın amacı anlatılmış ve ölçme araçları tanıtılmıştır. Öğretmenlerin hepsi bu çalışmaya gönüllü olarak katılacaklarını bildirmişlerdir. Öğretmenlere test maddelerine verecekleri cevapların gizli tutulacağı hatırlatılarak anketler ve demografik bilgi formlarını doldurmaları istenmiştir. Araştırmada kullanılan ankette öğretmenlere 5 puan türü bulunan cevaplama üzerinden şu sorular sorulmuştur.

1. Çocuğun oyun oynarken deprem temaları kullanmasını 1'den 5'e kadar puanlayınız.
2. Çocuğun yüksek desibelli ve ani gelişen seslere tepki verme sıklığını 1'den 5'e kadar puanlayınız.

3. Çocuğun ebeveynlerine bağımlılık durumunu 1'den 5'e kadar puanlayınız.
4. Sınıfta eşyaların hareket ettirilmesi sırasında çocuğun tepki verme sıklığını 1'den 5'e kadar puanlayınız.
5. Sanat etkinlikleri esnasında deprem öğelerine yer verme sıklığını 1'den 5'e kadar puanlayınız.
6. Çocuğun kapalı alandan korku duymasını 1'den 5'e kadar puanlayınız.
7. Çocuğun dil ve konuşma yetilerinde sorunlar yaşamasını 1'den 5'e kadar puanlayınız.
8. Çocuğun asosyal bir tavır sergileyerek içine kapanma sıklığını 1'den 5'e kadar puanlayınız.
9. Çocuğun Öz bakım ve becerilerinde sorun yaşama sıklığını 1'den 5'e kadar puanlayınız.
10. Çocuğun uyku problemleri sebebiyle ders esnasında uyuyakalma sıklığını 1'den 5'e kadar puanlayınız.

Öğretmenler soruları; (1) Hiçbir zaman, (2) Nadiren, (3) Bazen, (4) Çoğu zaman, (5) Her zaman olmak üzere 5 puan türü üzerinden cevaplamışlardır. Öğretmenler tarafından doldurulan 197 ölçeğin tamamında tüm cevaplamalar yapılmıştır. Anket cevaplanma oranı %100'dür, kayıp veri bulunmamaktadır.

5. Verilerin Analizi

Bu araştırmada ölçek toplam puan üzerinden değerlendirilmiş. Araştırmada elde edilen verilerin analizi için t testi uygulanmıştır.

6. Bulgular

Bu bölümde 06 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremi yaşamış çocuklar ile yaşamamış olanlar arasında bulunan davranışsal ve duygusal farkların öğretmenler edilen bilgilere göre incelenmesinden elde edilen bilgiler verilmiştir. Araştırma ölçeğinin betimleyici Araştırma ölçeğinin betimleyici istatistikleri Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2: Araştırma Ölçeğinin Betimleyici İstatistikleri

İstatistiksel Ölçüt	Değer
Ortalama (Mean)	20,92
5% Kırpılmış Ortalama	20,75
Ortanca (Median)	20,00
Minimum Değer	10,00
Maksimum Değer	39,00
Aralık (Range)	29,00

Varyans	48,08
Standart Sapma	6,93
Çeyrekler Arası Aralık	10,50
Çarpıklık (Skewness)	0,289
Çarpıklık Std. Hata	0,173
Basıklık (Kurtosis)	-0,770
Basıklık Std. Hata	0,345
Ortalama Standart Hatası	0,49

Araştırma kapsamında elde edilen sonuçlara ilişkin betimsel istatistikler incelendiğinde, değişkenin aritmetik ortalamasının 20,92 olduğu görülmektedir. Bu durum, katılımcıların genellikle orta düzeyde puanlar aldığını göstermektedir. Ortanca (20,00) değerinin de aritmetik ortalamaya oldukça yakın olması, verilerin genel olarak dengeli dağıldığını işaret etmektedir.

Standart sapma değeri 6,93, varyans ise 48,08 olarak bulunmuştur. Bu değerler, öğretmenlerin verdikleri puanların ortalama etrafında orta düzeyde dağıldığını göstermektedir. Minimum değer 10, maksimum değer 39 ve aralık ise 29 puandır.

Çarpıklık katsayısı (0,289) pozitif ve 1'den küçük bir değerde olduğundan, dağılımın hafif sağa çarpık olduğu söylenebilir. Yani, yüksek puanlara doğru hafif bir kayma söz konusudur. Ancak bu değer 1'e oldukça uzak olduğu için, dağılım genel anlamda simetrik kabul edilebilir. Basıklık katsayısı (-0,770) negatif olduğundan, dağılımın normal dağılıma kıyasla daha basık olduğu, yani uç değerlerin daha az olduğu anlaşılmaktadır.

Öte yandan, %95 güven aralığı 19,95 ile 21,90 arasında olup, gerçek ortalamanın bu aralıkta yer alması %95 olasılıkla beklenmektedir. Bu da ölçüm güvenilirliğinin kabul edilebilir sınırlar içerisinde olduğunu göstermektedir.

06 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremin çocuklar üzerinde bıraktığı davranışsal ve duygusal etkilerini, öğretmenlerden elde edilen cevaplarla sorular bazında Tablo 3-13 arasında yer verilmiştir.

Tablo 3. Çocukların Oyunlarında Deprem Temalarına Kullanımı Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
----------	-----	---	-----------

	Evet	114	3.17
Deprem Deneyimi	Hayır	83	1.24

Tablo 3'e göre deprem yaşayan çocukların oyunlarında deprem temalarına yer verme sıklığı 5 puanlı bir ölçek üzerinden 3.17 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların bazen oyunlarında deprem öğelerine yer verdiğini göstermektedir. Deprem yaşamamış çocukların ise oyunlarında 1.24 puanlık ortalama ile deprem öğelerine yer vermediği görülmektedir.

Tablo 4. Çocukların Yüksek Desibelli Ve Ani Gelişen Seslere Tepki Verme Sıklığına Ait Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
	Evet	114	3.39
Deprem Deneyimi	Hayır	83	1.85

Tablo 4'e göre deprem yaşayan çocukların oyunlarında yüksek desibelli ve ani gelişen seslere tepki verme sıklığı 5 puanlı bir ölçek üzerinden 3.39 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların bazen tepki verdiklerini göstermektedir. Deprem yaşamamış çocukların ise 1.85 puanlık ortalama ile nadiren tepki verdiklerini göstermektedir.

Tablo 5. Çocukların Ebeveynlerine Bağımlılık Durumları Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
	Evet	114	2.85
Deprem Deneyimi	Hayır	83	2.13

Tablo 5'e göre deprem yaşayan çocukların ebeveynlerine bağımlılık durumu 5 puanlı bir ölçek üzerinden 2.85 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların bazen ebeveynlerine bağımlı olduklarını göstermektedir. Deprem yaşamamış çocukların ise 2.13 puanlık ortalama ile ebeveynlerine nadiren bağımlılık gösterdiklerini ortaya koymaktadır.

Tablo 6. Sınıfta Eşyaların Hareket Ettirilmesi Sırasında Çocuğun Tepki Verme Sıklığına Ait Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
	Evet	114	3.04
Deprem Deneyimi	Hayır	83	1.74

Tablo 6'ya göre deprem yaşayan çocukların sınıfta eşyaların hareket ettirilmesi sırasında çocuğun tepki verme sıklığı 5 puanlı bir ölçek üzerinden 3.04 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların bazen bu duruma tepki verdiğini göstermektedir. Deprem yaşamamış çocukların ise 1.74 puanlık ortalama puan ile nadiren sınıfta eşyaların yer değiştirmesine tepki vermektedirler.

Tablo 7. Sanat Etkinlikleri Esnasında Deprem Öğelerine Yer Verme Sıklığına Ait Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Deprem Deneyimi	Evet	114	2.96
	Hayır	83	1.20

Tablo 7'ye göre deprem yaşayan çocukların sanat etkinliklerinde deprem temalarına yer verme sıklığı 5 puanlı bir ölçek üzerinden 2.96 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların bazen sanat etkinliklerinde deprem öğelerine yer verdiğini göstermektedir. Deprem yaşamamış çocukların ise 1.20 puanlık ortalama ile sanat etkinliklerinde deprem öğelerine yer vermediği görülmektedir.

Tablo 8. Çocukların Kapalı Alan Korkularına Ait Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Deprem Deneyimi	Evet	114	2.71
	Hayır	83	1.92

Tablo 8'e göre deprem yaşayan çocukların kapalı alan korkuları 5 puanlı bir ölçek üzerinden 3.17 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların kapalı alanlardan bazen korktuğunu göstermektedir. Deprem yaşamamış çocukların ise 1.92 puanlık ortalama ile kapalı alanlardan nadiren korktukları görülmektedir.

Tablo 9. Çocukların Dil Ve Konuşma Yetilerinde Sorunlar Yaşamalarına Dair Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Deprem Deneyimi	Evet	114	2.87
	Hayır	83	1.55

Tablo 9'e göre deprem yaşayan çocukların dil ve konuşma yetilerinde sorunlar yaşama sıklığı 5 puanlı bir ölçek üzerinden 2.87 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların bazen dil ve konuşma yetilerinde sorunlar yaşadığını göstermektedir. Deprem yaşamamış çocuklar ise 1.55 puanlık ortalama nadiren dil ve konuşma yetilerinde sorunlar yaşamaktadır.

Tablo 10. Çocukların Asosyal Bir Tavır Sergileyerek İçine Kapanma Sıklığını Gösterir Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Deprem Deneyimi	Evet	114	2.06
	Hayır	83	1.73

Tablo 10'e göre deprem yaşayan çocukların asosyal tavırlar sergileyerek içlerine kapanma sıklıkları 5 puanlı bir ölçek üzerinden 2.06 çıkmıştır. Bu ortalama deprem yaşayan çocukların nadiren bu durumu sergilediği görülmektedir. Deprem yaşamamış çocuklar da 1.73 puanlık ortalama ile aynı şekilde nadiren asosyal tavırlar ve içine kapanma davranışları göstermektedir.

Tablo 11. Çocukların Öz Bakım Ve Becerilerinde Yetersizlik Yaşamalarına Dair Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Deprem Deneyimi	Evet	114	1.28
	Hayır	83	1.39

Tablo 11'e göre deprem yaşayan çocukların yaşlarının gerektiği öz bakım ve becerilerinde sorunlar yaşamalarına dair 5 puanlı bir ölçek üzerinden 1.28 çıkmıştır. Deprem yaşamamış çocuklar da ise bu ortalama 1.39'dur. Her iki grupta bu davranışı sergilememektedir. Değişkenin söz konusu davranışa bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 12. Çocuğun Uyku Problemleri Sebebiyle Ders Esnasında Uyuyakalma Sıklığını Gösterir Ortalama Ölçek Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Deprem Deneyimi	Evet	114	1.07
	Hayır	83	1.30

Tablo 12'e göre deprem yaşayan çocukların ders esnasında uyuyakalma sıklığı 5 puanlı bir ölçek üzerinden 1.07 çıkmıştır. Deprem yaşamamış çocuklar da ise bu ortalama 1.30'dur. Her iki grupta bu davranışı sergilememektedir. Değişkenin söz konusu davranışa bir etkisi olmadığı görülmektedir.

Tablo 13. Araştırmada Kullanılan Ölçeğin Cinsiyet Değişkenine Ortalama Puanı

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Cinsiyet	Kız	100	20.78
	Erkek	97	21.07

Tablo 13'te Kız öğrencilerin ortalama puanı 20,78, erkeklerin ise 21,07 olduğu görülmektedir. Her iki grupta birbirine yakın ortalama sahiptir.

Tablo 14. Araştırmada Kullanılan Ölçeğin Yaş Değişkenine Göre Ortalama Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Yaş	48 Ay	30	22,83
	60 Ay	167	20,58

Tablo 14'te 48 Aylık çocukların ortalama puanı 22,83, 60 aylıkların ise 21,07 olduğu görülmektedir. Buna göre 60 Aylık çocukların ortalama puanının daha yüksek olduğu görülmektedir.

Tablo 15: Araştırmada Kullanılan Ölçeğin Aile Geliri Değişkenine Göre Ortalama Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Aile Geliri	Düşük	17	23,88
	Orta	140	20,93
	İyi	40	19,62

Tablo 15 incelendiğinde aile geliri düşük olan çocukların ortalama puanı 23,88, orta düzeyde olanların 20,93 ve aile geliri iyi olanların ortalama puanı ise 19,62 olduğu görülmektedir. Bu verilere göre aile geliri göz önüne alındığında ailenin ekonomik durumu iyileştikçe davranışsal/duygusal sorunların eser miktarda azaldığı görülmektedir.

Tablo 16: Araştırmada Kullanılan Kronik Rahatsızlık Değişkenine Göre Ortalama Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Kronik	Var	6	16,33
Rahatsızlık	Yok	191	21,06

Tablo 16 incelendiğinde kronik rahatsızlık değişkenine göre çocukların ortalama puanları arasında 5 puan fark bulunmasına rağmen kronik rahatsızlığı bulunan çocukların örneklemin sadece %3'ünü oluşturması sebebiyle veriler çıkarım yapılması olası görülmemektedir.

Tablo 17: Araştırmada Kullanılan Deprem Yaşama Değişkenine Göre Ortalama Puanları

Değişken	Tür	f	$\bar{x}$
Deprem	Var	114	24,43
Deneyimi	Yok	83	16,09

Tablo 17 incelendiğinde deprem yaşayan çocukların ortalama puanı 24,43, deprem yaşamayan çocukların ise 16,09 olarak görülmüştür. Bu verilere göre deprem deneyimine göre çocuklar arasında önemli bir fark bulunmaktadır. Deprem yaşayan çocukların deprem yaşamayanlara göre daha fazla davranışsal/duygusal sorunlar yaşadığı görülmektedir.

Tablo 18: Deprem Deneyimi Değişkenine Göre Bağımsız Örneklem t-Testi

Levene's/t Testi Verileri	F	Sig.	t	df	Sig.(2-tailed)	Ort Farklılık	Ss Farklılık	%95 Güven Aralığı	
								Alt	Üst
Veriler	4,722	,031	10,353	195	,000	8,34221	,80579	6,75	9,93

Tablo 18 incelendiğinde Levene ve t testi değerleri 0,05'ten küçük olması, t değerinin 10,353 oldukça yüksek olmasından dolayı %95 güven aralığı ile deprem yaşayan çocukların yaşamayanlara kıyasla anlamlı derecede daha fazla davranışsal ve duygusal tepkiler gösterdiği ortaya koyulmaktadır.

Sonuç

Bu araştırmada deprem yaşayan ve yaşamayan okul öncesi çocukların davranışsal/duygusal problemleri öğretmen gözlemlerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda; yaş, cinsiyet, aile geliri ve kronik rahatsızlık değişkenlerine göre karşılaştırmalı olarak incelenmiştir. Çalışmanın bulguları öğretmen değerlendirmelerine göre deprem yaşayan ve yaşamayan çocuklar arasında anlamlı bir fark ortaya koymuştur. Çocukların yaş, cinsiyet, aile geliri ve kronik rahatsızlık değişkenlerine göre anlamlı bir fark görülememiştir. Bu da diğer değişkenlerden bağımsız olarak deprem yaşayan çocukların yaşamayanlara kıyasla davranışsal/duygusal sorunlar yaşadığını çıkarımını yapmamızı sağlar. Ancak diğer değişkenler için çocuk sayılarının homojen şekilde dağılım göstermediği görülmektedir. Yaş, cinsiyet, aile, geliri ve kronik rahatsızlık değişkenleri aynı sayıda katılımcısı bulunan çalışma ve kontrol gruplarının oluşturulması ile farklılıkları daha verimli karşılaştırılabilir.

Bu araştırma 6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremlerden 2 yıl sonra yapılmıştır. Yani araştırma çocukların depremin hemen ardından yaşadığı davranışsal/duygusal problemleri değil depremin ardında bıraktığı travmaların uzun süreler ardından incelenmesidir. Depremi yaşayan çocuklar 2023 yılında doğal afetleri anlamlandıramayacak bilişsel kapasitede olsalar da travmalarını hissetmektedirler. Deprem yaşayan çocukların afetin üzerinden 2 yıl geçtikten sonra bile oyunlarında, resimlerinde deprem öğelerine yer vermeleri ayrıca yüksek ve ani seslerden deprem yaşamayan çocuklara göre daha fazla tepki vermeleri depremin çocukların bilinçaltına kazındığı etkinin dışavurumu olarak görülebilir.

Araştırmada deprem yaşayan çocukların yaşamayanlara kıyasla kapalı alan korkusunun daha yüksek bir oranda olduğu ortaya çıkmıştır. Depremi yaşayan özellikle de enkaz altında kalan bireylerde bu korkunun ortaya çıktığı görülmektedir. Çocukların bu korkuyu atlatmak adına sosyal destek almaları gerekmektedir. Ayrıca deprem yaşayan çocukların dil ve konuşma yetilerinde de problemler olduğu görülmektedir. Çocukların bu problemi aşmaları için aileleri, öğretmenleri ve uzman kişiler tarafından yardım almaları gerekebilmektedir.

Deprem yaşayan ve yaşamayan çocuklar arasında uyku problemleri, içine kapanma, öz bakım ve becerilerini yerine getirme durumları bakımından önemli bir fark görülmemektedir. Ancak bu bulgu çocukların kendilerini tam ifade edebilecek yaşta olmaması sebebiyle yapılan ölçeklendirmenin dolaylı olmasından ve okul ortamlarından kaynaklanabilir.

Araştırmada çocukların ebeveynlerine bağılılık oranlarının deprem yaşama değişkenine göre farklılık olmadığı görülmektedir. Çocukların deprem dışı yaşantılarına göre ebeveynlerine bağılılık durumları değişiklik göstermesinin bu oranlara etki ettiği göz önünde bulundurulmalıdır.

6 Şubat 2023 Kahramanmaraş merkezli depremler ülkemizde büyük hasarlar bırakmıştır. Asrın Felaketi olarak tanımlanan afet sonrası oluşan can ve mal kayıplarının yanı sıra insanlarda sarsıcı psikolojik etkiler ve travmalar yaratmıştır. Bu depremde en çok etkilenen gruplardan olan çocuklar ise yetişkinlerin desteğine muhtaçtır. Bu araştırma ile deprem sonrası yapılan sosyal desteklerin daha uzun bir sürece yayılması ve depremde etkilenen her çocuğa ulaşılması gerektiği görülmektedir. Araştırmaya katılan çocuklar arasında yüksek derecede davranışsal/duygusal problemleri bulunan çocuklar görülmekte ve bu çocuklar çoğunlukla deprem yaşayan grupta bulunmaktadır. Bu çocuklar ailesinden bir ferdi kaybetmiş, enkaz altında beklemiş veya afet sonrası zorluklar yaşamış olabilir. Söz konusu çocukların tespit edilerek alanında uzman kişiler tarafından destek alması önemlidir.

Deprem yaşayan çocuklarda oluşan davranışsal ve duygusal problemleri atlatmak adına MEB ile ASPB işbirliğinde aile eğitimleri, öğretmen eğitimleri ve çocuklara uzman kişiler tarafından verilecek psikolojik ve sosyal destekler çok yarar sağlayacaktır.

Kaynakça

Akcanbaş M., (2009), Çocuklarda ve Gençlerde Afet Psikososyolojisi El Kitabı (I), <http://mertakcanbas.blogcu.com/cocuklar-ve-genclerde-afet-psikososyolojisi-el-kitabi-i/6232106>, [Erişim 29 Ağustos 2018].

Akkök, F., Aşkar, P. ve Sucuoğlu, B. (1988). İlkokul çocuklarının davranışlarının öğretmenler yoluyla gözlenmesi: Öğretmen Gözlem Formu El Kitabı. Ankara: Şafak Matbaası.

Alkan, N.Ü. (1999). 1995 Dinar depremi. Türk Psikoloji, 5 (14), 59-60.

Berument, S. K., Sayıl, M., ve Uçanok, Z. (1999). Depremde etkilenen çocuklarınıza nasıl yardımcı olabilirsiniz? Anne-baba el kitabı. Türk Psikoloji Bülteni, 5 (14), 78-88.

Edelbrock, C. S. ve Achenbach, T. M. (1984). The teacher version of the child behavior profile: I. Boys aged 6-11. Journal of Consulting and Clinical Psychology, 52, 207-217.

Erkan S., (2010), Deprem Yaşayan ve Yaşamayan Okul öncesi Çocukların

Davranışsal/Duygusal Sorunlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi, Sayı 28 (Temmuz 2010/II), ss. 55-66

Karabulut D., Bekler T., Doğal Afetlerin Çocuklar ve Ergenler Üzerindeki Etkileri Doğ Afet Çev Derg, 2019; 5(2): 368-376

Miller, T. W., ve Başoğlu, M. (1992). Posttraumatic stres disorder: The impact of lifestres events on adjustment. Integrative Psychiatry, 7, 209-217.

Pfefferbaum B., Houston J.B., North C.S., Regens J.L., (2008), Youth's Reactions to Disaster and the Factors That Influence Their Response, Prev. Res. Author Manuscript, 15(3): 3-6.

Rubonis, A. V., ve Bickman, L. (1991). Psychological impairmentin the wake of disaster: The disaster-psycho pathology relationship. Psychological Bulletin, 109, 384-399.

Yanarkaya Özer H. & Sığırtmaç Dikici A. (2025). Okul Öncesi Dönem Çocuklarında Deprem Sonrası Kaygı, Depresyon ve Davranış Değişiklikleri. Trakya Eğitim Dergisi, 1(15), 248–280.

Yavuz A., Dikmen S., (2015), Doğal Afetlerin Zararlarının Finansmanında Kullanılan Afet Öncesi Finansal Araçlar, Marmara Üniversitesi Siyasal Bilimler Dergisi, 3(2), 303-322.

BİR KENTİN HAFIZASINDA KAYBOLAN ZAMAN DEPREM, GÖÇ VE KOLEKTİF BELLEK ÜZERİNDEN ANTAKYA’NIN KÜLTÜREL SÜREKLİLİĞİ

*Mustafa KOCAOĞLU

Makale Türü: Araştırma Makalesi

Makale Gönderme Tarihi: 25.05.2025

Makale Kabul Tarihi: 15.07.2025

Atıf:

Kocaoğlu, M. (2025). " Bir Kentin Hafızasında Kaybolan Zaman Deprem, Göç Ve Kolektif Bellek Üzerinden Antakya’nın Kültürel Sürekliliği", *International Journal Of Eastern Mediterranean Studies*, Year: 3, Vol. 2, Issue. 2, p. 23-34. <https://doi.org/10.5281/zenodo.16038048>

Özet

Bu çalışma, 6 Şubat 2023 depreminin ardından Antakya kentinin kolektif belleğinde yaşanan kırılmayı tarihsel bir perspektifle incelemeyi amaçlamaktadır. Depremle birlikte ortaya çıkan göç hareketleri, fiziksel mekân kaybı ve kültürel sürekliliğin sekteye uğraması; belleğin yalnızca geçmişle değil, bugünkü travmayla da şekillendiğini göstermektedir. Antakya’nın tarihsel, kültürel ve dini çeşitliliği; sözlü anlatılar, gündelik pratikler ve ritüeller üzerinden analiz edilmiştir. Sözlü tarih çalışmaları, bu belleğin kaybını kayıt altına almak ve aynı zamanda kültürel direnci belgelemek adına kullanılmıştır. Çalışma, deprem sonrası yeniden inşa süreçlerinin yalnızca mimari değil, toplumsal ve kültürel bağlamda da ele alınması gerektiğini savunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Antakya, Bellek, Kültür, Deprem, Göç, Tarih

Abstract

This study aims to examine the rupture in the collective memory of the city of Antakya following the February 6, 2023 earthquake from a historical perspective. The post- earthquake displacement, loss of physical space, and disruption of cultural continuity reveal that memory is shaped not only by the past but also by present trauma. Antakya’s historical, cultural, and religious diversity is analyzed through oral narratives, daily practices, and rituals. Oral history is utilized both to document the cultural loss and to highlight acts of cultural resistance. The study argues that post-disaster reconstruction processes must consider not only architectural concerns but also the social and cultural dimensions of memory.

Keywords: Antakya, Memory, Culture, Earthquake, Migration, History

Giriş

2023 yılının Şubat ayında yaşanan büyük depremler, Türkiye’nin güneydoğusunda tarih boyunca medeniyetlerin iç içe geçtiği bir şehir olan Antakya’yı fiziksel, sosyal ve kültürel olarak büyük bir yıkıma uğrattı. Bu yıkım, yalnızca yapıların çökmesiyle sınırlı kalmadı; aynı zamanda kentin hafızasında, yaşayanlarının kolektif belleğinde de derin çatlaklar oluşturdu. Bu proje çalışması, yıkımın yalnızca maddi kayıplar üzerinden değil,

* MKÜ, SBE, Tarih Anabilim Dalı Tezsiz Yüksek Lisans Programı, mustafakocaoglu@gmail.com , Orcid: 0009-0009-2756-1194

belleğin ve kültürün sürekliliği üzerinden de değerlendirilmesini amaçlamaktadır.

Antakya, antik çağlardan bu yana Akdeniz'in doğusunda hem dini hem etnik hem de kültürel çeşitliliğin merkezi olmuştur. Roma'dan Osmanlı'ya, Fransız mandasından Cumhuriyet'e uzanan süreçte her dönem kendi izini bırakmıştır. Ancak 2023 depremiyle birlikte bu izlerin bir kısmı fiziksel olarak silinmiş, kalanları ise belleklerde travmatik bir biçimde yeniden yazılmıştır.

Bu nedenle bu çalışma, bir tarihçi olarak yalnızca belgelerin değil, anlatıların, mekânların, geleneklerin ve sembollerin izini sürerek, Antakya'nın kültürel sürekliliğini tehdit eden unsurları ve bu tehdit karşısında oluşan direnci analiz etmeyi hedefler. Kentin "kaybolan zamanı", geçmiş ile gelecek arasında sıkışan belleği ve göç ile parçalanmış sosyal dokusu, tarihsel bir bağlam içinde değerlendirilmelidir.

Amaç ve Kapsam

Bu çalışmanın temel amacı, Antakya'nın deprem sonrası kültürel yapısını kolektif bellek ve göç kavramları üzerinden inceleyerek, bir kentin tarihsel sürekliliğinin nasıl kesintiye uğrayabileceğini göstermek ve buna rağmen belleğin nasıl direnç gösterebileceğini ortaya koymaktır. Sözlü tarih anlatıları, kent mekânları ve yerel gelenekler gibi unsurlar bu çalışmanın başlıca kaynaklarını oluşturur.

Yöntem

Bu çalışma nitel tarih araştırması yöntemine dayanır. Yazılı kaynaklar kadar sözlü anlatılar, mekânsal analizler ve kültürel pratikler de değerlendirmeye alınacaktır. Kolektif bellek teorileri üzerinden kavramsal bir çerçeve kurulacak; Maurice Halbwachs, Pierre Nora, Jan Assmann gibi isimlerin belleğe dair yaklaşımlarına referans verilecektir. Ayrıca, yerel halkın yaşadığı deneyimlere dayanan anlatılar aracılığıyla, resmi tarihin dışında kalan "sessiz hafızalar" da bu çalışmanın merkezinde yer alacaktır.

Literatür Özeti

Bellek çalışmaları özellikle 20. yüzyıl sonrasında tarih disiplininde önemli bir yer edinmiştir. Maurice Halbwachs'ın kolektif bellek kuramı, toplumsal hafızanın bireysel deneyimler kadar sosyal yapı tarafından da şekillendiğini savunur. Pierre Nora ise lieux de mémoire (hafıza mekânları) kavramıyla, tarihin artık bir disiplin olmaktan çok belleğe

dönüşen yapısını vurgular. Türkiye’de ise Ayfer Bartu Candan, Leyla Neyzi ve Asuman Suner gibi isimler, kentsel dönüşüm, afet sonrası bellek ve toplumsal travma üzerine önemli çalışmalar yapmıştır. Ancak Antakya özelinde, bu çapta bir kültürel bellek analizi henüz yapılmamıştır.

Antakya’nın Kısa Tarihi

Antakya, tarih sahnesine M.Ö. 4. yüzyılda, Büyük İskender’in generallerinden Seleukos Nikator’un kurduğu Antiochia kenti olarak çıkmıştır. Roma İmparatorluğu döneminde, Doğu Akdeniz’in en önemli kentlerinden biri haline gelmiş, hem ticaret hem de dini merkez olma özelliğiyle dikkat çekmiştir. Hristiyanlık tarihindeki ilk kiliselerden biri olarak kabul edilen St. Pierre Kilisesi de burada yer alır. Kentin bu çok katmanlı yapısı, onu tarih boyunca benzersiz bir kültürel mozaik haline getirmiştir.

Bizans döneminde dini önemini koruyan şehir, İslam fethiyle birlikte Arap egemenliğine geçmiş, ardından Haçlı Seferleri döneminde Antakya Prensliği’nin başkenti olmuştur. Daha sonra Memlükler ve Osmanlılar arasında el değiştirmiş, 1516 yılında Yavuz Sultan Selim’in Mercidabık zaferiyle Osmanlı topraklarına katılmıştır.

Osmanlı döneminde Antakya, Halep Eyaleti’ne bağlı önemli bir kazaydı. Yahudiler, Hristiyanlar, Müslüman Araplar ve Türkler burada bir arada yaşamış; şehir dini ve kültürel çeşitliliğiyle dikkat çekmiştir. Bu çokkültürlü yapı, yalnızca inanç düzleminde değil; mutfak, dil, müzik, mimari gibi birçok alanda kendini göstermiştir.

Fransız Mandasından Cumhuriyete Geçiş

I. Dünya Savaşı sonrasında Osmanlı İmparatorluğu’nun çökmesiyle Antakya, 1918’de İngiliz, ardından Fransız işgaline uğradı. 1921’de Fransa ile imzalanan Ankara Anlaşması ile Türkiye, Hatay üzerindeki haklarını geçici olarak kaybetti. Ancak bu dönemde Antakya halkı, Türk kimliğini ve kültürel aidiyetini korumaya devam etti.

1938’de Hatay Cumhuriyeti kuruldu; bir yıl sonra ise yapılan halk oylamasıyla Türkiye’ye katıldı. Bu geçiş süreci, hem siyasi hem kültürel olarak büyük etkiler bıraktı. Arapça konuşan topluluklar ile Türkçe konuşan nüfus arasında yeni bir birlikteliğin ve çatışmanın şekillendiği bir dönem yaşandı.

Cumhuriyet Döneminde Antakya’nın Kültürel Dönüşümü

Cumhuriyet döneminde Antakya'nın şehirleşme süreci, diğer Anadolu kentlerine kıyasla daha geç başlamıştır. Bir yandan laikleşme ve milliyetçilik politikalarının etkisiyle dini ve etnik kimlikler baskılanırken, diğer yandan şehirdeki kültürel mozaik sessiz ama dirençli biçimde varlığını sürdürmüştür.

1950'lerden sonra başlayan hızlı şehirleşme, geleneksel Antakya evlerinin, mahalle yaşamının ve ortak kamusal alanların dönüşümünü hızlandırdı. Ancak Antakya'nın kent hafızasında yer etmiş mimari yapılar – avlulu evler, taş sokaklar, mozaik zeminler, kiliseler, camiler, sinagoglar – hala ortak bir geçmişin tanığı olarak varlıklarını sürdürmekteydi. 2000'li yıllarda Antakya, UNESCO Dünya Kültür Mirası adaylığına gösterilmiş, fakat koruma politikalarının yetersizliği bu süreci sekteye uğratmıştır.

Doğal Afetler ve Kentsel Bellek

Antakya'da Depremlerle Yaşamak: Tarihsel Süreklilik mi, Travmatik Tekerrür mü?

Antakya'nın tarihsel belleği, yalnızca medeniyetler ve kültürel çeşitlilikle değil, aynı zamanda yıkımlarla şekillenmiştir. Depremler, bu coğrafyanın kaderi olmuştur adeta. Antik kaynaklar, M.S. 115 yılında yaşanan büyük Antakya depreminin, Roma İmparatoru Trajan'ın ölümüne neden olmasa da onu ciddi biçimde yaraladığını anlatır. O dönemde şehir neredeyse tamamen yerle bir olmuş, binlerce insan hayatını kaybetmiştir. Aynı döngü, 526 yılında yaşanan ve 250 binden fazla kişinin ölümüne yol açan depremle tekrar etmiş, şehir yeniden inşa edilmiştir.

Bu tarihsel süreklilik, mekânla kurulan aidiyetin kırılganlığını gösterirken, Antakyalıların travmalarla baş etme biçimlerinin de tarihsel bir karakter kazandığını ortaya koyar. 6 Şubat 2023'te yaşanan deprem, bu anlamda yalnızca fiziksel bir yıkım değil; belleğin de yerinden edilmesidir.

6 Şubat 2023: Bir Kırılma Anı

6 Şubat 2023 sabahı saat 04:17'de yaşanan deprem, Hatay'da on binlerce yapıyı

yerle bir etti. Ancak bu yıkım, yalnızca mimari ya da altyapısal değildi. Kentin belleğini taşıyan yapılar – Uzun Çarşı, tarihi evler, St. Pierre Kilisesi’nin çevresi, Habibi Neccar Camii – büyük oranda zarar gördü ya da yok oldu. Bu yapılar, yalnızca taş yığınları değil; ortak ritüellerin, dini pratiklerin, çocukluk anılarının, hikâyelerin, kokuların ve seslerin taşıyıcısıydı.

Bu anlamda deprem, yalnızca fiziksel bir afet değil; aynı zamanda kolektif bellekte bir “yarılma” oluşturdu. İnsanlar evlerini, yakınlarını, komşularını, sokaklarını kaybetmekle kalmadı; kentin onlara kimlik sunan anlam katmanlarını da yitirdiler.

Mekânsal Kayıplar ve Anlam Boşlukları

Her kent, hafızasını sokaklarında taşır. Çocukların oynadığı mahalle köşeleri, sabah ezanlarının yankılandığı camiler, bayram sabahlarında kokan çörekler... Bu anlamda Antakya’daki mekânsal kayıplar, insanların yaşam öykülerinden fiziksel alanların silinmesi anlamına gelir.

Deprem sonrasında çekilen fotoğraflar ve videolar, hafızanın nasıl enkaz altında kaldığını gösteren en somut kanıtlardır. İnsanlar, yıkılmış evlerinin molozlarının başında yalnızca bir adres değil, bir yaşamı aramaktadır. Bu arayış, geçmişe değil geleceğe dair de bir sorudur: “Ben şimdi nereye aitim?”

Sessiz Hafızalar: Konuşulmayan Kayıplar

Travmalar her zaman söze dökülemez. Özellikle Antakya gibi çok kültürlü kentlerde, insanlar hem kendi yaslarını hem de komşularının yaslarını taşırlar. Arap Alevi, Sünni, Ermeni, Süryani ya da Yahudi fark etmeksizin; her kesim bir şekilde bu kolektif yıkıma uğramıştır.

Ancak Türkiye’de afet sonrası belleğe dair kurumsal bir politika eksikliği, bu sessiz hafızaların tarihsel kayıt içine alınamamasına neden olur. Bu çalışma, bu boşluğu kısmen de olsa doldurmayı amaçlar. Çünkü unutulmuş her mekân, her anlatı, her ritüel, kültürel sürekliliğin kopmasına neden olur.

Göç, Dağılan Hayatlar ve Kültürel Süreklilik Zorunlu Göçün Ardındaki Sessizlik

2023 depreminin ardından Antakya’dan yaşanan zorunlu göç, sadece bir mekândan ayrılış değil; aynı zamanda kimliğin, hafızanın ve aidiyetin yerinden edilişiydi. Göç edenler

yeni şehirlerde yalnızca ev değil, belleklerini de yeniden inşa etmeye çalıştı. Ancak bu yeniden inşa çabası, çoğu zaman kültürel sürekliliği korumak yerine, onu kırılganlaştırdı.

Göç eden Antakyalılar; örneğin Ankara, Mersin, Adana, İstanbul gibi şehirlere dağılırken, hem bireysel travmalarını hem de ait oldukları yerin kültürünü beraberlerinde taşıdılar. Ancak bu kültürel miras, yeni yerlerde sürdürülebilirlik açısından farklı derecelerde tehdit altındaydı. Komşuluk ilişkileri, dini pratikler, geleneksel yemek tarifleri, konuşma biçimleri ya da mahalle ritüelleri... Hepsi mekânsal bağlamdan koparıldığında anlamını yitiriyor, ya da yalnızca nostaljiyle hatırlanan birer anıya dönüşüyordu.

Yemek Masasında Bellek: Mutfak Kültürünün Taşınabilirliği

Göçle birlikte mekân kaybedilse de mutfak, taşınabilen bir bellek aracı olarak önemli bir rol oynar. Antakya mutfağı; zahterli kahvaltılar, sürk, tuzlu yoğurt, cevizli biber gibi lezzetleriyle yalnızca tat değil, aynı zamanda kimlik sunar.

Göç eden birçok Antakyalı aile, gittikleri şehirlerde bu yemekleri yapmaya devam etti. Ancak burada da karşılaşılan bir zorluk vardı: Aynı malzemeyi bulamamak, benzer tadı yakalayamamak ya da yemeği paylaşacak “eski komşuların” artık etrafta olmaması. Böylece, mutfak da bir süre sonra yalnızca tatların değil, o tatları paylaşmanın da yasını tutar hale geldi. Bu yönüyle yemek, kültürel sürekliliğin taşıyıcısı olduğu kadar, kaybın da göstergesidir.

Dini Ritüellerin Parçalanması ve Yeni Biçimler

Antakya, farklı dini grupların birlikte yaşadığı ender şehirlerden biridir. Arap Alevilerinin Gadir-i Hum kutlamaları, Süryanilerin Paskalya ayinleri, Ermenilerin yılbaşı sofraları ya da Sünni Müslümanların bayram sabahı adetleri gibi ortak ritüeller, kent kimliğinin bir parçasıydı. Bu ritüellerin çoğu, mahallenin kolektif katılımıyla yapılır, nesiller arası aktarımı teşvik ederdi.

Deprem sonrasında bu ritüellerin önemli bir kısmı ya sekteye uğradı ya da yeni şehirlerde bireysel düzeyde, “eksik bir kadroyla” gerçekleştirildi. Katılım azalınca anlam da azaldı.

Bu, kültürel sürekliliğin görünmeyen ama en kırılgan halkalarından biridir.

Sosyal Ağların Dağılması: Mahalle, Komşuluk, Cemaat

Bir mahallenin kaybı, sadece evlerin değil; aynı zamanda karşılıksız yardımların, çocuksu oyunların, mahalle düğünlerinin ve cenaze geleneklerinin de kaybıdır. Antakya’da insanlar mahallelerine aidiyet duyardı; yalnızca toprağa değil, birlikte yaşamışlığı.

Göçle birlikte bu ağlar dağıldı. “Komşunun çocuğu” artık başka bir şehirde büyüyor, “her yıl birlikte kurulan iftar sofrası” artık yok. Dolayısıyla sosyal ağların çözülmesi, yalnızca bireysel yalnızlığı değil; aynı zamanda kültürel pratiklerin yaşanabilirliğini de tehdit ediyor.

Belleğin Taşıyıcıları: Yerel Anlatılar ve Sözlü Tarih **Sözlü Tarihin Gücü: Sessizlerin Sesi**

Resmî tarih anlatıları çoğu zaman devletin, kurumların ve belirli elit grupların sesini taşır. Ancak gerçek belleği şekillendiren çoğu zaman “adı bilinmeyenler”dir: bir ev kadınının yemek tarifinde, bir yaşlının hatırladığı komşuluk anılarında, bir çocuğun korkuyla anlattığı deprem gecesinde saklıdır bu sesler.

Sözlü tarih çalışmaları, özellikle travmatik olayların ardından bireysel ve toplumsal hafızanın yeniden inşa edilmesinde önemli bir yer tutar. Antakya özelinde bu anlatılar, hem kaybın tanıklığını hem de kültürel direnişi belgelemektedir. Her bireyin anlatısı, kolektif belleğin bir tuğlası gibidir. Özellikle deprem gibi yıkıcı bir olaydan sonra, bu bireysel tanıklıklar yalnızca duygu aktarmaz, aynı zamanda tarihsel bir boşluğu doldurur.

Anlatılarda Kayıp ve Dayanışma

Yapılan sözlü tarih görüşmelerinde ibu projede temsili ve etik çerçevede kurgulanmıştır), birçok Antakyalı depremden sonra ilk anı olarak “sessizlik” ve “toz”u anımsadığını dile getirmiştir. Bazı kadınlar, mutfaklarının yıkıldığını ama elleriyle komşularına yine de kahve yaptığını anlatır. Bir çocuk, “Her gün cami ile kilisenin saatine göre ne zaman ne olacağını bilirdik. Artık o sesler yok.” demektedir.

Bu tür anlatılar, yalnızca fiziksel yokluğa değil; kültürel süreksizliğe de işaret eder. Ama aynı zamanda direnişe de: İnsanların bir araya gelip yeniden yemek pişirmeleri, bayramı kutlamaya çalışmaları, çocuklara masallar anlatmaları... Bunlar kolektif belleği yeniden örmeye çalışan küçük ama anlamlı dokunuşlardır.

Hafıza Mekânları Yerle Bir Olunca

Pierre Nora'nın kavramsallaştırdığı "hafıza mekânları", sadece fiziki yapılar değil; duygusal yük taşıyan, hatıraları barındıran yerlerdir. Antakya'da bu mekânlar artık yerinde değil: Uzun Çarşı, Habibi Neccar Camii, mozaiklerle dolu avlular, dar sokaklar... Ancak insanlar bu boşluğu zihinsel mekânlarla dolduruyor.

Bazı insanlar yıkılan evlerinin yerine tekrar gidemeyeceklerini söylerken, bazıları her gün o enkaza uğrayarak "bir parça bulmaya" çalışıyor. Bu parçalar bazen bir çocuk oyuncak, bazen bir kitap, bazen de bir pişirme kabı oluyor. Çünkü bu objeler, kaybolan bir geçmişe duyulan özlemin taşıyıcıları haline geliyor.

Anlatının Hatırlatma Gücü: Kültürel Direnç

Kolektif bellek yalnızca hatırlamakla değil, hatırlatmakla da ilgilidir. Bu nedenle anlatılar; ağıtlar, şarkılar, yemek tarifleri, hikâyeler aracılığıyla yeniden üretilir. Antakyalı bir kadın, annesinin sürk tarifini ezberden anlatırken "Bunu bilen son kişi olabilirim" diyorsa, bu aynı zamanda bir tarih kaybıdır. Ama anlatıyorsa, aynı zamanda bir aktarımdır.

Sözlü anlatılar, bazen yazılı tarihin dokunamadığı yerlere ulaşır. Bu nedenle bu proje, resmi arşivlerin dışında kalan hafızalara özel bir önem atfetmektedir. Deprem gibi kolektif yıkımların ardından ortaya çıkan anlatılar, tarihçinin en değerli kaynağı olabilir.

Kültürel Yeniden İnşa: Antakya Nereye Gidiyor? Yeniden İnşa Edilen Sadece Binalar mı?

Depremi ardından kamuoyunda sıkça "yeniden inşa" söylemi dile getirildi. Ancak burada önemli bir soru belirdi: Ne yeniden inşa ediliyor? Sadece binalar mı, yoksa bir kimlik, bir yaşam tarzı, bir tarih mi?

Yapılar hızlıca yükseltilmeye çalışılırken, Antakya'nın özgün dokusu göz ardı edilme riskiyle karşı karşıya kaldı. Deprem öncesi Antakya; taş sokakları, avlulu evleri, her dinin simgesine yer veren sokaklarıyla yaşayan bir tarihti. Ancak beton bloklar, geçmişin mekânla kurduğu bağı geri getiremiyor. Şehir yükseliyor olabilir ama kimlik aynı hızla yeniden inşa edilemiyor.

STK'lar, Yerel Girişimler ve Dayanışma Ağları

Antakya'daki kültürel süreklilik, devletin mimari projelerinden ziyade, yerel halkın, sivil toplum kuruluşlarının ve gönüllü grupların çabalarıyla korunuyor. Özellikle kadın kooperatifleri, gastronomi atölyeleri, arşivleme projeleri ve kolektif mutfaklar, geçmişin izlerini taşımayı sürdürüyor.

Örneğin, kadınların bir araya gelip kaybolan tarifleri yeniden üretmesi, çocuklarla masal saatleri düzenlenmesi, gençlerin sokaklara çizdiği duvar resimleri... Bunlar küçük ama kültürel direnişin temel taşları. Çünkü hatırlamak kadar hatırlatmak da bir kültür politikasıdır.

Turizm ve Gastronominin Geleceği

Antakya, deprem öncesinde UNESCO tarafından gastronomi alanında “Yaratıcı Şehirler Ağı”na alınmıştı. Bu unvan, şehri yalnızca bir yemek merkezi değil, aynı zamanda yaşayan kültür mirası olarak konumlandırıyordu. Deprem sonrası bu miras tehdit altına girse de, yerel aktörler sayesinde gastronomi hala kültürel sürekliliğin ana damarlarından biri olarak yaşamaya devam ediyor.

Ancak burada önemli bir hassasiyet var: Turizmin “otantik olanı” pazarlamak adına belleği ticarileştirmesi riski. Yerel halkın yaşadığı acıların bir “görsel deneyime” dönüştürülmesi, etik ve tarihsel olarak ciddi sorunlar doğurabilir. Bu nedenle gelecekteki restorasyon ve turizm planlamalarının yerel halkın sesini içermesi bir zorunluluk.

Kentin Hafızası Nasıl Korunabilir?

Kültürel yeniden inşa yalnızca fiziksel yapılarla değil; birlikte yaşama biçimleri, ortak dil, ritüeller ve günlük pratiklerin korunmasıyla mümkündür. Bu bağlamda önerilen bazı yöntemler şunlardır:

- Yerel Hafıza Arşivleri Kurulmalı: Hem bireysel anlatılar hem de objeler toplanmalı.
- Sözlü Tarih Merkezleri Açılmalı: Özellikle çocuklar ve gençler için interaktif bellek atölyeleri düzenlenmeli.
- Kolektif Törenler Canlandırılmalı: Ortak bayramlar, sokak şenlikleri ve yemek günleriyle kültürel süreklilik yeniden kurulmalı.

- Kentsel Planlama Katılımcı Olmalı: Yeni yapılacak mahalleler, eski yerleşim düzenlerinin ruhunu taşımalı. Beton değil, aidiyet üretilmeli.

Sonuç

Bu çalışma, Antakya'nın kültürel sürekliliğini üç ana kırılma ekseninde inceledi: deprem, göç ve kolektif bellek. Tüm bu eksenler bir araya geldiğinde, yalnızca fiziksel bir yıkımı değil; aynı zamanda anlamın, aidiyetin ve kimliğin yerinden edilişini görmüş olduk. Antakya gibi tarih boyunca medeniyetlerin iç içe geçtiği bir kent, hafızasını sadece yapılarda değil; seslerde, kokularda, yemeklerde, ritüellerde ve sokak aralarında saklar. 6 Şubat 2023'te yaşanan büyük felaket, bu belleği kesintiye uğrattı. Ancak bellek yalnızca yıkılmaz; aynı zamanda yeniden kurulur, taşınır, aktarılır. Göç eden insanların mutfaklarında, çocuklarına anlattıkları masallarda, eski komşularla kurdukları çevrim içi bağlantılarda bu belleğin izleri sürmektedir.

Sözlü tarih, bu yeniden kurma çabasının en güçlü araçlarından biridir. Akademik metinlerde yer bulamayan, arşivlerde izi olmayan anlatılar; tarihçiye yeni bir yön çizer. Bu proje, tam da bu nedenle, belgeler kadar anlatılara, istatistikler kadar anılara kulak vermeyi seçti. Çünkü yıkımın içinde insan vardır; ve insanın belleği, tarihin en canlı tanığıdır.

Bir tarihçi, geçmişi yalnızca kayıt altına almaz; aynı zamanda duyarlılıkla yaklaşır, etik sorumluluk taşır, sessiz kalanların sesi olmaya çalışır. Bu bağlamda, Antakya'nın kültürel sürekliliği sadece geçmişin korunması değil; geleceğin inşası için de bir sorumluluktur.

Tarih yazımı, artık yalnızca zaferleri ya da yöneticileri değil; evinden ayrılan bir annenin mutfağını, göçtüğü şehirde sürk yapan bir gencin direnişini, yıkılan mahallesine her hafta uğrayan bir çocuğun gözlerini de kapsamalıdır.

Antakya'nın belleği kaybolmuş değildir. O, konuşan herkesin dilinde, hatırlayan herkesin gözlerinde ve yeniden kurmak isteyen herkesin kalbindedir.

Kaynakça

Kitaplar ve Kuramsal Eserler:

- Assmann, Jan. Cultural Memory and Early Civilization: Writing, Remembrance, and Political Imagination. Cambridge University Press, 2011.
- Halbwachs, Maurice. On Collective Memory. Çev. Lewis A. Coser, University of Chicago Press, 1992.
- Nora, Pierre. "Between Memory and History: Les Lieux de Mémoire." Representations, No. 26, 1989, pp. 7-24.
- Connerton, Paul. How Societies Remember. Cambridge University Press, 1989.
- Ricoeur, Paul. Memory, History, Forgetting. University of Chicago Press, 2004.
- Gillis, John R. (Ed.). Commemorations: The Politics of National Identity. Princeton University Press, 1994.

Türkiye ve Bellek Çalışmaları:

- Bartu Candan, Ayfer & Kolluoğlu, Biray. "Emerging Spaces of Neoliberalism: A Gated Town and a Public Housing Project in Istanbul." New Perspectives on Turkey, 39 (2008): 5-46.
- Neyzi, Leyla. "Object or Subject? The Paradox of 'Youth' in Turkey." International Journal of Middle East Studies, 33:3 (2001): 411-432.
- Suner, Asuman. Hayalet Ev: Yeni Türk Sinemasında Aidiyet, Kimlik ve Bellek. Metis Yayınları, 2013.
- Öktem, Kerem. Angry Nation: Turkey since 1989. Zed Books, 2011.

Makale ve Raporlar:

- Altınay, Ayşe Gül. "Remembering Violence, Reconstructing Community: Gendered Memories of War and Peace in Turkey." New Perspectives on Turkey, No. 42 (2010): 107- 130.

- Türkiye Psikiyatri Derneđi. “Deprem ve Toplumsal Bellek Üzerine Psikososyal Etkiler.” [Rapor, 2023]

Diğer:

- Gözlemler, belgesel kayıtlar, röportajlara dayalı kurgusal temsili anlatılar etik ilkelere uygun şekilde anonimleştirilmiş ve dramatize edilmiştir).